

Poročilo o petletnem delu v programu P6-0259

Etično-religiozni temelji in perspektive družbe ter religiologija v kontekstu sodobne edukacije

1. Poročilo o realizaciji predloženega programa dela na raziskovalnem programu

Skupina se je glede na zastavljeni cilj raziskave, kako graditi dialoško, se pravi, urejeno, povezovalno družbo, posvetila oviram in težavam dialoga v zgodovini človeštva in v družbi moderne, ko se zaostrijo tekmovalna razmerja in se množijo izrivanja (šibkejših) posameznikov in skupin. Raziskava se je usmerjala na antropološke temelje dialoga kot možnosti za razreševanje sodobnih etičnih dilem. Vsebinsko to pomeni pridobivanje dobrih izkušenj preteklosti, metodološko pa na podlagi relevantnih virov in literature, posebno filozofsko-teološkega izročila in upoštevajoč vse relevantne discipline, raziskovanje dejavnikov za utrditev antropoloških temeljev dialoške družbe. V skladu s tem načrtom je programska skupina nakazovala možnosti dialoga na ključnih področjih, v življenju družine, v družbenopolitičnih in socialno-gospodarskih odnosih, in tako raziskala prispevek teologije, filozofije, pravnopolitičnih, socialnopedagoških in drugih znanosti za vzpostavitev dialoga med osebami in skupinami. Pokazala je zapletenosti in protislovja sodobnih družb in multidisciplinarno predstavila prednosti dialoga kot sredstva oziroma poti za preseganje meja in sporov med ljudmi na različnih ravneh za graditev bolj popolne družbe (s tem je bil povezan tudi izbor ključnih tem: globalizacijski procesi in preživetje človeka, umetnost življenja, miren in trajnosten dialog, pogoji in možnosti sprave, kultura strahu, nasilje in genocid). Preučevanje problemov in naraščanje individualizma in partikularizma v družbi moderne je usmerjalo k zahtevi utrjevanja antropoloških meril kot spoštovanju odprtosti in presežnosti osebe, saj je kot takšna usposobljena za dialog. Religiozna izročila, posebno krščanstvo, v svojih bistvenih hermenevtičnih zasnovah pomenijo ustrezne antropološke zasnove za takšno razumevanje človeka in družbe, ki usmerja ljudi k dialoškim procesom. Člani so s svojimi strokovnimi pogledi obdelali temeljna relevantna dela in metodično preverili dosedanje izsledke. Sami so si multidisciplinarno dialoško v teamskem delovanju na mesečnih srečanjih izmenjavali osebne raziskovalne izsledke, jih dialoško-kritično obdelovali in potem predstavljali v nacionalnih znanstvenih monografijah in drugih publikacijah. Na letnih znanstvenih konferencah so raziskovanje usklajevali z mednarodno uglednimi strokovnjaki in ustanovami v znanstvenih monografijah. V delu *Art of life: origins, foundations and perspectives*, ur. Janez Juhant in Bojan Žalec (Münster: Lit, 2010), so dialoške procese predstavili kot pogoj za razreševanje sporov, lokalno in globalno in kot

pot do izpolnjenega osebnega in družbenega bivanja. Umetnost posameznikovega življenja je v pristnih in polnih odnosih v skupnosti. Dalje smo na enak način nakazali možnosti procesov sprave kot najintimnejšega človeškega dejanja in zahtevnega procesa dialoga na vseh ravneh. V nagrajenem delu *Reconciliation: the way of healing and growth*, ur. Janez Juhant in Bojan Žalec (Münster: Lit, 2012), je skupina strokovno izkazala in utemeljila svoj teološki profil, ko je poudarila, da je sprava na različnih družbenih ravneh vrhunec dialoških procesov, saj presežnost človeka kot temeljna teološka in filozofska kategorija tako na primarno človeških kakor na gospodarskih, znanstvenih in drugih odnosih igra odločilno vlogo, ker omogoča in zagotavlja spoštovanje in ohranjanje dostojanstva človeka kot svobodnega, a tudi odgovornega bitja. Od-govor je temeljna človekova danost in sredstvo za vzpostavljanje človeškosti in za preprečevanje pozunanjenosti, saj govorica temelji na vzajemnosti in sodelovanju. Monografijo je ARRS ocenila za znanstveni dosežek leta, založba pa jo je kot tudi naslednja dela uvrstila med odmevne publikacije. Sebičnost je resda pogoj za človekovo uresničevanje, a nebrzdana sebičnost vodi v krize in preprečuje lokalno in globalno sodelovanje. To ugotavljamo v knjigi *Humanity after selfish Prometheus: chances of dialogue and ethics in a technicized world*, ur. Janez Juhant in Bojan Žalec (Münster: Lit, 2011), Posledica je kultura strahu, ki je ovira za vzajemnost in dialog (*From culture of fear to society of trust*, ur. Janez Juhant in Bojan Žalec (Münster: Lit, 2013)). Tako se poraja in spodbuja nasilje nad seboj in nad drugimi in uveljavlja družba suicida in genocida (tematska številka *Bogoslovnega vestnika* 2013, št. 3) kot grobo kršenje človekovega dostojanstva, človekovih pravic, subsidiarnega in solidarnostnega reda, posebno v avtoritarnih in v totalitarnih sistemih. Skupina je svoje izsledke razširila še z objavami posameznikov članov in obogatila znanost – poleg omenjenega – še z objavami: Juhant z sedmimi monografijami (eno v tujini), tri je izdal Slatinek (eno v tujini), dve Gerjolj (eno v tujini), po eno Klun (v tujini), Žalec, Erzar, Jamnik, Ocvirk in Osredkar, drugi so sodelovali s članki in poglavji ter prevodi uglednih strokovnjakov v slovenščino. Organizirali smo več odmevnih mednarodnih znanstvenih konferenc z udeležbo uglednih gostov. Mednarodno uspešnost raziskovalne skupine potrjuje tudi vabilo založbe LIT Janezu Juhantu in Vojku Strahovniku kot urednikoma in Bojanu Žalcu kot članu izdajateljskega sveta nove filozofske zbirke *Philosophy in Dialogue/Philosophie im Dialog*. Sodelovanje z vrhunskimi ustanovami doma (SAZU) in v tujini (EAZU Salzburg, Boston College, univerzi Graz in Innsbruck, Poljska akademija znanosti) in s strokovnjaki (J. Casanova Ch. Taylor, W. Cavanaugh, O. Kahlscheuer), odmevnost objav in konferenc ter vpliv rezultatov v praksi (mediji, vzgoja, svetovanje) samo potrjujejo uspešnost dela skupine. Rezultate dela za projekt smo prenašali in povezovali tudi z aplikativnimi projekti, kakor sta projekt Ethos in Jean Monnet modul o etičnih temeljih integracije EU in Evrope.

2. Ocena stopnje realizacije programa dela za raziskovalni program in zastavljenih raziskovalnih ciljev

Skupini je v skladu z zastavljenimi cilji uspelo teamsko obdelati predvidene vire in literaturo in metodično pridobiti smernice za opredelitev temeljnih antro-

poloških postavk dialoga. Maksimalno teamsko, multidisciplinarno in mednarodno preverljivo je izdelala in izoblikovala teoretske zasnove dialoga in jih preverila tudi na odločilnih življenjskih oziroma praktičnih problemih družbe moderne. Antropološki pristop zagotavlja primerljivost in daje možnost vključevanja in primerjanja izkušenj iz preteklosti, primerjavo prek različnih strok in njihovo aplikacijo v različnih družbenih okoljih. Skupina je tako v skladu z zastavljenimi cilji metodično teoretično obdelala ovire dialoške kulture kot nihilističnega in instrumentalističnega pojmovanja človeka: oboje je sistemsko ne le ovira za dialoško družbo, ampak tudi nasprotje dialoški zasnovi človeka. To se je uveljavilo v avtoritarnih in totalitarnih sistemih in je problem sodobne pozunanjene družbe, saj predstavlja grobo kršenje človekovega dostojanstva in temeljnih človekovih pravic. Skupina je tako lahko teoretično-antropološko zagotovila preverjanje možnosti dialoga na ključnih problemih družbe moderne kot podlago za gojitev umetnosti življenja v preseganju skrajnosti, to pa vključuje uspešen dialoški proces, ki krepi vsestranske človekove sposobnosti. Dialoško smo postavili temelje trajnostnega razvoja, katerega bistveni sestavni del je dialog. Najbolj kritična točka preverjanja uresničevanja dialoga je proces sprave, ki ga družba moderne zaradi omenjenih stranpoti najbolj in nenehno potrebuje. Skupina je s svojim delom bistveno nakazala možnosti teh procesov in jih tudi testirala v praktičnem delovanju na »terenu«, z okroglimi mizami o spravi, zato je razumljivo, da je bil ta del raziskave tudi zelo opazen. Enako smo opozorili na ključni problem družbe moderne, ki zavira dialog, to je na kulturo strahu, in pokazali na možnost njenega preseganja z dialoško kulturo. Prav tako smo sistematično obdelali fenomen genocida in suicida in inovativno pokazali njun izvor v omenjeni kulturi in reševanje tega akutnega družbenega problema z gojenjem kulture dialoga. Takšna družba omogoča šele trajnostni razvoj, to pa je danes cilj in tudi edina možna smer globalne družbe. V celoti je skupina testirala dialoške procese na ključnih problemih družbe moderne in tako mednarodno primerljivo, kakor so potrdili tudi vrhunski strokovnjaki, ki so sodelovali s skupino, skušala uveljaviti zastavljene cilje.

3. Sodelovanje s tujino

Doc. dr. Vojko Strahovnik je projektni koordinator projekta Ethos: Etična vzgoja v šolah in vrtcih za trajnostno in dialoško prihodnost (ETHOS: Ethical education in primary and pre-primary schools for a sustainable and dialogic future; št. 527134-LLP 2012-SI-COMENIUS-CMP, v okviru EU programa Vseživljenjsko učenje, Comenius; 1. 10. 2012–30. 9. 2014). V tem projektu sodeluje sedem evropskih držav: Slovenija, Hrvaška, BiH, Avstrija, Italija, Nemčija in Španija. Projekt je bil v prvi fazi zelo ugodno ocenjen, ker je prispeval pomembna praktično uporabna sredstva za vzgojo otrok in učencev kot pomoč učiteljem za uveljavljanje etične vzgoje v omenjenih zavodih. Poleg vodja sodelujeta v projektu še Janez Juhant in Stanko Gerjolj. V projektu je osem partnerjev iz sedmih držav (Teološka fakulteta (nosilec projekta), OŠ Šmartno v Tuhinju, Kirchliche Pädagogische Hochschule (Gra-

dec, Avstrija), Friedrich-Alexander Universität Erlangen-Nürnberg (Nemčija), ScienCenter CID (Granada, Španija), Amitie (Bologna, Italija), Društvo »Mala filozofija« (Zadar, Hrvaška) in Inova 4T (Tuzla, Bosna in Hercegovina)). Vrednost celotnega projekta je 358.740,00 EUR, od tega EU zagotavlja sofinanciranje 269.055 EUR.

Prof. dr. Janez Juhant je vodja triletnega projektne modula Jean Monnet z naslovom Evropska identiteta in integracija: Med izročilom in skupno dialoško prihodnostjo (ERUDIT European Identity and Integration: Between Tradition and a Common Dialogic Future). Vrednost projekta je 28.022 EUR, od tega EU sofinancira 21.000 EUR. Poleg članov naše univerze sodelujejo tudi člani Fakultete za evropske in državne študije, Akademije znanosti iz Varšave in Univerze v Beogradu. Del članov programa (Juhant, Gerjolj, Strahovnik) je prek projekta ARRS J6-4139, *Dialog v multikulturni družbi*, uspešno sodeloval z univerzo v Innsbrucku. Tam smo predstavili izsledke svojih raziskovanj. Te univerzitetne forume bomo nadaljevali. Erika Prijatelj in Stanko Gerjolj sta gostujoča predavatelja na Boston College, ZDA, in prek njiju sodelujemo s tamkajšnjo univerzo (prof. Thomas H. Groom). Janez Juhant je od 7. do 9. 6. 2012 v Innsbrucku sodeloval na posvetu projekta Gewalt und Religion (COV&R) s filozofi, teologi, sociologi in zgodovinarji (Charles Taylor, José Casanova, Otto Kallscheuer, William T. Cavanaugh, Wolfgang Palaver). Prispevki bodo letos objavljeni pri založbi Achgate. Mednarodno sodelovanje več držav se bo nadaljevalo na temo nasilja, demokracije in krščanske demokracije. Bojan Žalec sodeluje z Akademijo znanosti v Varšavi (leta 2014 je bil tam tri mesece gostujoči raziskovalec), Stanko Gerjolj aktivno v evropskem združenju za gestalt pedagogiko. Navezujemo stik z univerzo v Georgetownu, ZDA (prof. dr. José Casanova).

4. Dejavnosti doma

Skupina je na podlagi svojih izsledkov pripravila dobro obiskane okrogle mize po Sloveniji (Nova Gorica, Laško, Kočevje, Kranj, Slovenj Gradec), na katerih smo širšemu krogu poslušalcev predstavili možnosti dialoga v spravnih procesih. V sodelovanju z založbo Družina smo izdali odmevno knjigo *Izvor odpuščanja in sprave: človek ali Bog? Spravni procesi in Slovenci*, uredniki Janez Juhant, Vojko Strahovnik in Bojan Žalec (Ljubljana: TEOF/Družina), da bi tudi širšemu krogu omogočili boljše razumevanje dialoških procesov na poti k resnici in spravi.

Večina članov je dejavnih v domačih družbenih publikacijah in v elektronskih medijih, s tem pa se dejavno vključujejo v oblikovanje kulturnega in idejnega družbenega prostora. S svojo predavateljsko in oznanjevalno dejavnostjo spodbujajo uveljavljanje krščanske humanistične misli v Sloveniji.

Janez Juhant